

LOGICA
MARTINI
SMIGLECII

introduction
Principal Problems
Anthology of Texts

Edited by
Roman Darowski SJ, Franciszek Bargieł SJ

Summary, pp. 7-9
Résumé, pp. 39-40

Jesuit University Ignatianum in Cracow
WAM Press
Cracow 2016

© Akademia Ignatianum w Krakowie, 2016
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków • tel. 12 39 99 620 • faks 12 39 99 501
wydawnictwo@ignatianum.edu.pl • www.wydawnictwo.ignatianum.edu.pl

Recenzja wydawnicza
Ks. prof. zw. dr hab. Stanisław Kowalczyk

Korekta Maria Badzioch
Projekt okładki Kacper Zaryczny
Na okładce: Reprint strony tytułowej I wydania *Logiki*, Ingolstadt 1618
Oryginał w Bibliotece Uniwersytetu Wrocławskiego
Typografia i łamanie Jacek Zaryczny

ISBN 978-83-7614-285-2 (AIK)
ISBN 978-83-277-1306-3 (WAM)

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl
www.wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 12 62 93 254-255 • faks 12 62 93 496
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA WYSYŁKOWA
tel. 12 62 93 260
e.wydawnictwowam.pl

Drukarnia K&K • Kraków

Spis treści

<i>Logica Martini Smigleccii – Logic</i> , by Martin Śmiglecki – <i>Summary</i>	7
Przedmowa	11
Bibliografia	15
WPROWADZENIE	25
Podstawowe dane biograficzne Marcina Śmigleckiego	27
Rękopis wykładów logiki	32
<i>La logique</i> de Marcin Śmiglecki – <i>Résumé</i>	39
<i>Logika</i> w oczach cenzorów	41
Wstępna charakterystyka <i>Logiki</i> z 1618 r.	46
<i>Logika</i> Marcina Śmigleckiego od strony formalnej – jej rozmiar i układ	48
Wykaz istniejących przekładów fragmentów <i>Logiki</i>	52
Trudności terminologiczne	53
Łacińskie tytuły dysputacji oraz ich polski przekład	56
Podsumowanie i wnioski końcowe	57
PRZEGLĄD TREŚCI <i>LOGIKI</i>	63
Dysputacja I <i>O bycie myślącym</i>	65
Dysputacja II <i>O logice w ogólności</i>	70
Dysputacja III <i>O pierwszej czynności umysłu, czyli o pojęciowaniu</i>	75
Dysputacja IV <i>O naturach ogólnych</i>	81
Dysputacja V <i>O pięciu powszechnikach</i>	87
Dysputacja VI <i>O wieloznaczności, analogii, jednoznaczności</i>	95
Dysputacja VII <i>O kategoriach w ogólności</i>	99
Dysputacja VIII <i>O substancji</i>	103
Dysputacja IX <i>Kategoria ilości</i>	108
Dysputacja X <i>O stosunku (odnośni, relacji)</i>	114
Dysputacja XI <i>O jakości i sześciu pozostałych kategoriach</i>	126
Dysputacja XII <i>O drugiej czynności umysłu, to jest o sądzie (zdaniu)</i>	130

Dysputacja XIII <i>O trzeciej czynności umysłu nazywanej rozumowaniem</i>	139
Dysputacja XIV <i>O dowodzeniu-uzasadnianiu</i>	148
Dysputacja XV <i>O gatunkach dowodzenia</i>	153
Dysputacja XVI <i>O wiedzy naukowej – o nauce</i>	159
Dysputacja XVII <i>O wiedzy-nauce zupełnej-całościowej (scientia totalis)</i>	169
Dysputacja XVIII <i>O określeniu-definicji</i>	173
MARCIN ŚMIGLECKI	
ANTOLOGIA TEKSTÓW Z LOGIKI	179
<i>O bycie myślnym</i>	185
<i>O logice w ogólności</i>	210
<i>Czy logika jest teoretyczna czy praktyczna?</i>	219
<i>Marcin Śmiglecki i prawda jako przedmiot logiki</i>	247
<i>O kategoriach w ogólności</i>	264
<i>O nauce</i>	291

Reprodukcje portretów Marcina Śmigleckiego zostały zamieszczone w następujących książkach:

- L. Piechnik, *Początki Akademii Wileńskiej, 1570-1599*, Rzym 1984, ilustracja 16.
- *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564-1995*, Kraków 1996, s. 676.
- R. Darowski, *Filozofia w szkołach jezuickich w Polsce w XVI wieku*, Kraków 1994, ilustracja nr 4 między stroną 244 a 245 (wklejka). – Skan strony tytułowej rękopiśmiennych wykładów logiki Śmigleckiego – tamże, ilustracja nr 5 (wklejka).

Logica Martini Smigleccii – *Logic*, by Martin Śmiglecki (Ingolstadt 1618)

Summary

This book is divided into three parts:

1. A comprehensive introduction to Smiglecius' work *Logica* (Ingolstadt 1618) and to his philosophy: biography, bibliography, characteristics of his philosophy;
2. A detailed review of the principal problems treated in his work *Logica*;
3. An anthology of texts from Smiglecius' *Logica*, translated into Polish.

Smiglecius Martinus (Śmiglecki Marcin), eminent Polish logician and philosopher, was born on November 11th, 1563, in Lwów (now Lviv in Ukraine); he died on July 26th, 1618, in Kalisz.

In 1581, Smiglecius entered the Jesuit order in Rome and studied philosophy (1582-1584) and theology (1584-1586) at the *Collegium Romanum*, where Suárez and Bellarmino were his professors. In the years 1586-1590, he lectured in philosophy at the Vilnius Academy. His lectures in logic were noted by a student and have been published as *Commentaria in Aristotelis Organum* (ed. L. Nowak, Warsaw 1987). In 1586/1587, Smiglecius was a member of the Polish committee, which gave its opinion on the draft of *Ratio Studiorum*. In the years 1590-1600, he taught theology at the Vilnius Academy. In 1591, he became Master of Arts and Philosophy, and in 1594 obtained a doctorate in theology. At the end of the 16th century, he served as Chancellor of the Vilnius Academy. In the years 1600-1602 he was Rector of the Jesuit College in Pułtusk, and from September 13th, 1602, Rector of the College in Poznań. In 1608 he participated in the 6th General Congregation of the Jesuits in Rome. In 1608 he was again Rector in Kalisz. From March 1609 on, he was the Superior at the Domus

Professa in Kraków. In 1611 he returned to Kalisz, where he was Prefect of Studies of Philosophy and Theology. In 1615/1616 he participated in the 7th General Congregation of the Jesuits in Rome, where, after the death of the General Claudio Aquaviva, Muzio Vitelleschi was elected as the new General.

In Poland and Lithuania, Smiglecius' prolific creativity attracted interest above all thanks to his economic and ethical treatise *O lichwie* (On Usury, Vilnius and Kraków 1596), which came out in several editions. Starting with the 5th edition of 1607, Smiglecius sought in that text to defend the peasantry from the excessive exploitation and drudgery. In defense of their personal freedom, he demanded that they should be permitted to purchase their own property and move freely to other places.

In Europe, he was known and appreciated for his monumental two-volume work, over 1600 pages in length, entitled *Logica [...] selectis disputationibus & questionibus illustrata [...] in qua quicquid in Aristotelico Organo vel cognitu necessarium, vel obscuritate perplexum, tam clare & perspicue, quam solide ac nervose pertractatur* (Ingolstadt 1618; Oxford 1634, 1638, 1658). This was particularly popular in England, where its benefits were enjoyed and appreciated right up to the mid-19th century. In Oxford, there was even a "Smiglecius Society".

The *Logica* is a collection of 18 treatises (*disputationes*) on logic, explored against the broad background of epistemology and metaphysics.

A list of disputations / Index disputationum

- I. De ente rationis
- II. De logica in communi
- III. De prima operatione intellectus
- IV. De naturis universalibus
- V. De quinque universalibus
- VI. De aequivocis, analogis, univocis
- VII. De praedicamentis in communi
- VIII. De substantia
- IX. De quantitate
- X. De relatione
- XI. De qualitate et sex ultimis praedicamentis
- XII. De secunda operatione intellectus, seu de enuntiatione

-
- XIII. De tertia operatione intellectus, quae dicitur discursus
  - XIV. De demonstratione
  - XV. De speciebus demonstrationis
  - XVI. De scientia
  - XVII. De scientia totali
  - XVIII. De definitione

The philosophy of Smiglecius belongs to the Christian Aristotelianism, influenced by some Renaissance tendencies. It displays considerable originality, pursuing as it does an intermediate path between Thomism and Suarezianism. Smiglecius is considered the “initiator of a tendency in metaphysics whose continuation was, in some sense, the metaphysics of Leibniz and Wolff” (Domański, 1989, 357). Ashworth and Lenz (see bibliography) consider it probable that Smiglecius’ thought exercised an influence on Locke’s theory of language.

In Smiglecius, we encounter the initial beginnings of some areas within both more modern and contemporary formal logic. Amongst the issues covered are ones that can be deemed to belong to term logic, the logic of classes, propositional-sentential logic, the theory of logical entailment, and modal logic and semiotics.

Smiglecius also published several theological and polemical books in Latin and Polish.

Przedmowa

Marcin Śmiglecki jest autorem wybitnego dzieła o znaczeniu międzynarodowym pt. *Logica* (Ingolstadt 1618, Oksford 1634, 1638, 1658). Jego filozofia oraz określenie należnego mu miejsca w dziejach filozofii europejskiej wymagają dalszych badań.

Ta monumentalna *Logica* (1600 stron druku) została wydana w ówczesnym języku ludzi wykształconych, jakim była łacina. W naszych czasach znajomość tego języka spada coraz bardziej, także wśród ludzi zajmujących się historią filozofii.

Dlatego postanowiliśmy – Ojciec Franciszek Bargieł i ja – przygotować przegląd treści *Logiki* Śmigleckiego – jakby swoiste streszczenie tego ogromnego dzieła, poprzedzone obszernym wprowadzeniem. Naszym pragnieniem było nie tylko przybliżyć zainteresowanym myśl filozoficzną Marcina Śmigleckiego, ale także ułatwić zadanie badaczom spuścizny nie tylko tego filozofa, ale również innych myślicieli dawnej Polski – jako pewnego rodzaju przygotowanie terminologiczne i logiczne do takiego studium.

Nasza praca postępowała powoli, bo obaj mieliśmy także inne obowiązki. Gdy sprawa była już dość zaawansowana, O. Franciszek zachorował i zmarł w 2009 r. To osłabiło i moje zaangażowanie w tę dziedzinie.

Po kilku latach powróciłem jednak do tej sprawy. Dokończyłem opracowanie przeglądu, przejrzałem całość, opracowałem wprowadzenie, w tym biografię Śmigleckiego oraz podsumowanie i wnioski końcowe. Przygotowałem też antologię. Wynik tej pracy przekazuję obecnie do użytku zainteresowanym, których – jak się okazuje – przybywa. I to nie tylko tych, którzy zajmują się *Logiką* Śmigleckiego – że tak powiem – profesjonalnie, ale i innych. Do pierwszych należą m.in. Tomasz Pawlikowski, Bogdan Lisiak, Bogusław Paż, Justyna Głowała, no i niżej podpisany.

Dr hab. Tomasz Pawlikowski, prof. Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych w Łodzi, zapoznał się z niniejszym opracowaniem przed oddaniem go do druku i przekazał mi swoje uwagi i sugestie, za które mu bardzo dziękuję!

*****

A teraz niech mi będzie wolno poświęcić trochę uwagi memu współpracownikowi w tym przedsięwzięciu, Ojcu Franciszkowi Bargielowi.

Franciszek Bargiel urodził się dnia 25 XI 1918 r. w Starej Wsi koło Krosna. Do zakonu jezuitów wstąpił 1935 r. Studia filozoficzne i teologiczne odbywał w warunkach wojennych we Lwowie, Nowym Sączu i Starej Wsi, gdzie w 1946 r. przyjął święcenia. Od 1949 r. studiował filozofię na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie w sekcji filozoficznej Wydziału Teologicznego, gdzie uzyskał magisterium na podstawie rozprawy *Opatrzność Boża a zło w świecie według św. Augustyna i Tomasza z Akwinu* (Kraków 1951).

W latach 1949-1965 O. Bargiel wykładał metafizykę ogólną (ontologię) na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, a w r. 1964/65 był jego dziekanem. Wykłady filozofii u jezuitów były wówczas po łacinie, więc i on w tym języku wykładał i opublikował podręcznik *Ontologia* (1959). Ja też należę do jego uczniów.

W 1965 r. przeszedł do duszpasterstwa, ale znaczną część swego czasu poświęcał na pracę naukowo-pisarską. Począwszy od lat siedemdziesiątych O. Franciszek badał dzieje filozofii jezuitów w dawnej Polsce i z tego zakresu opublikował wnikliwe monografie dziewięciu wybitniejszych filozofów. W formie książkowej ukazały się: *Stanisław Szadurski SJ (1726-1789), przedstawiciel uwspółcześnionej filozofii scholastycznej*, Kraków 1978; *Wojciech Tylkowski SJ i jego „Philosophia curiosa” z 1669 r.* (Kraków 1986); *Tomasz Młodzianowski SJ (1622-1686) jako filozof z kręgu myśli suarezjańskiej* (Kraków 1987) oraz broszura *Kazimierz Ostrowski SJ (1669-1732)*, Kraków 1990.

W formie artykułów opracował zwięzłe monografie Adama Krasnodębskiego, Jana Morawskiego, Jerzego Gengella, Benedykta Dobszewicza i Eliasza Downarowicza. Publikował także prace religijno-duszpasterskie. Łącznie jego bibliografia liczy ponad 100 pozycji, w tym kilka artykułów w języku łacińskim, opublikowanych w czasopiśmie „Forum Philosophicum”.

W 1989 r. O. Bargiel uzyskał doktorat w dziedzinie filozofii, którego byłem promotorem. Tytuł rozprawy: *Problem ateizmu i nieśmiertelności duszy ludzkiej w pracach Jerzego Gengella SJ (1657-1727)*. Ostatnie kilka lat przed śmiercią zajmował się Śmigleckim, opracowując niniejszy „przegląd” jego *Logiki* i tłumacząc z łaciny na polski

jedną z dysputacji, która również została zamieszczona w tej publikacji. Zmarł 30 września 2009 r. w Starej Wsi.

O. Franciszek Bargieł przez swe niezwykle sumienne, dokładne i szczegółowe książki i artykuły przyczynił się w sposób znaczący do opracowania filozofii jezuitów w dawnej Polsce.

Kraków, 12 VIII 2016

Roman Darowski